Kaftán - ”Sobieski János nyári mentéje”

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	52.2768.1
Készítés ideje:	1660 - 1670
Készítés helye:	Itália
Anyag:	aranyozott ezüstgombok; selyemszövet (lampasz szövésű)
Technika:	aranyozott ezüstfonallal brosírozott; színes selyemfonallal brosírozott
Méretek:	hosszúság: 135 cm szélesség: 239 cm vállszélesség: 49 cm

Az itáliai selyemszövetből készült kaftán egyenes vállszabású, csípője domború, alja lefelé bővül. Ujja tölcséres, félhosszú. Mindkét eleje ferdén szabott, a szövetszél az öltözék oldalán húzódik. A szabásmódnak ez a sajátossága a magyar mentéktől eltérő, de az isztambuli Topkapi Szeráj Múzeum és a londoni Victoria &Albert Museum gyűjteményének török kaftánjai hasonló módon készültek. Hátának kiszabásához a teljes anyagszélességet felhasználták.

Gallérja szögletes, kihajló. Selyemszövete az inventáriumok tanúsága szerint egykor testszínű, azaz világospiros volt, mára sárgásra fakult. Bizarr mustrájában volutákkal övezett hármas csoportot alkotó pálcák és hálós mintázatú kartusok váltakoznak. A kartusok között létrejövő íves felületeken diagonálisan váltakozó, aranyozott ezüst és zöld selyemfonallal brosírozott tobozok és rozetták sora. Egykori vatta- és fehér vászonbélését a szegélyen körben és a felületen elszórtan az öltözék eredeti színét megtartó piros varrófonallal erősítették a selyemszövethez. Hasonló módon vattázott és tűzött – a 16. és 18. század vége közötti időszakból származó – öltözékeket őriz az isztambuli Topkapi Szeráj Múzeum. Elöl sűrűn egymás alá varrt harminc apró, áttört, gömb alakú filigrán gombbal és fémfonalból font hurokkal záródik.

A fraknói Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriuma szerint az öltözék korábban III. (Sobieski) János (1629–1696) lengyel király tulajdonában volt: *Almarium Sub Nro 79 et 80. - Nro 24. Harmadik János lengyel király: a’ ki Bécs alatt wala, Test szinü arany virágokra Szütt apro arany gombos nyári mentéje.*

Az egykor a kaftánba bevarrott pergamenlap felirata is arról tudósított, hogy az egykor vörös, mára sárgásra fakult, vattázott török öltözéket Sobieski János zsákmányolta a törököktől Bécs 1683. évi ostroma során: *Haec vestis fuit Serenissimi et Potentissimi Joanis III. Polonarium regis, dum Turcam ab obsidioni Viennensi depelleret anno MDCLXXXIII.* (A mára elveszett pergamenlap szövegét közli: *Die Costüm-Ausstellung im k. k. Oesterreichischen Museum 1891. Ihre wichtigsten Stucke*. Hrsg. von Karl Masner. Wien, 1894, 10., Nr 34/B.)

Sobieski János termetes alakja jól ismert az uralkodó portréiról, így az öltözék feltehetően nem saját ruhatárának része volt, hanem valóban hadizsákmányként juthatott a kaftán birtokába. A korszak általános gyakorlata szerint ily módon gazdagodott Esterházy Pál kincstára is, amelybe szép számban kerültek be arany, ezüst kaftánok és török köpönyegek is. A lengyel király és az ifjú gróf egyaránt részt vettek a törökellenes harcokban. Esterházy Pál 1654-től kezdve Batthyány Ádám oldalán harcolt, de ott volt 1659-ben Fehérvárnál, 1663-ban Párkánynál, Érsekújvárnál is. 1683-ban Bécsnél Kara Musztafa seregével szemben Lotharingiai Károly és Lengyelország uralkodója, Sobieski is felvonult az ott aratott jelentős győzelemmel nemcsak Bécs városát, de Európa nyugati felét és a Habsburg-ház hatalmát is megmentette. A közös bécsi hadjáraton túl jó barátság kötötte össze őket, így feltételezhetjük, hogy az arannyal átszőtt selyemmentét a király baráti gesztusként ajándékozta Esterházy Pálnak, aki méltónak találta a darabot arra, hogy a kincstárában helyezze el.

Irodalom

- Szerk.: Jaskanis Paweł, Rollig Stella: *Jan III. Sobieski*. Hirmer Verlag, München, 2017. - p. 145.
- Szerk.: Pásztor Emese: *Az Esterházy-kincstár textíliái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 5. (Tompos Lilla)
- Szerk.: Szilágyi András, Péter Márta: *Barokk és rokokó. Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Iparművészeti

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Múzeum, Budapest, 1990. - Nr. 2.59.

- szerző: Petneki Áron: *Lengyel műkincsek magyar gyűjteményekben*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1978. - Nr. 87.
- *Az 1896-iki Ezredéves Országos Kiállítás. A Történelmi főcsoport hivatalos katalógusa*. Kosmos Műintézet, Budapest, 1896. - Nr. 2644.

